

Mevlânâ Ceâleddin ve Şems-i Tebrîzî*

Dr. Rasih GÜVEN
Çev. Dr. Sâfi ARPAGUŞ**

Mevlânâ Ceâleddin'in hayat hikâyesindeki en önemli hadiselerden biri şâirin hayatında bir devrim ve manevî bir aydınlanma meydana getiren Şems-i Tebrîzî ile buluşması idi. Şems-i Tebrîzî kimdi ve nereli idi? Bu soruya farklı biyografi yazarları tarafından farklı cevaplar verilmiştir. Şimdi bu cevapları birer birer ele alalım:

Devletşah bizlere şu bilgiyi verir: "Şemseddin Muhammed b. Melikdâd Tebrizli'dir ailesi de aynı şehirdendir. O (Şems) Havend Ceâleddin'in oğlu idi ki o "nev müslüman" diye anılmakta idi ve Buzurg Ümmid'in soyundan gelmekte idi. Bu Buzurg Ümmid 1210-1222 yılları arasında Almowt'ın yöneticisi idi. O oğlu Şems'i eğitim amacıyla gizlice Tebriz'e gönderdi ve Şems Tebriz'de oldukça uzun bir süre kaldı.¹

Ata Malik Cüveynî'ye göre; Ceâleddin Hasan'ın (yine o da "nev müslüman" diye anılırdı) bir tek çocuğu vardı ve onun adı da Alaeddin Muhammed idi ve miladi 1222-1255 yılları arasında yaşamıştı.²

Eflâkî Şems'i Melikdâd b. Ali'nin oğlu olarak kabul eder.³ Sipehsalar ise onun babası ve ailesi hakkında herhangi bir işaretle bulunmaz.

R.A. Nicholson Devletşah'ı destekler ve Şems'in babasının Havend Alaeddin olduğunu ve Kiya Buzurgümid'in soyundan geldiğini söyler. Alaeddin atalarının mezhebi olan İsmâîlîliği terk etmiş İsmâîlîliğe ait kitaplarını yakmıştır. Bu sapıklığın yaygın olduğu yerde kuvvetli bir şekilde İslâmî geleneği savunmuştur. Alaeddin, Şems'i, o eşsiz güzellikteki genci, eğitimini tamamlamak üzere hususî olarak Tebriz'e göndermişti.⁴

* Rasih Güven, "Mawlana Jalalu'ddin and Shams-i Tabrizi", *The Maulavi Flute, Selected Articles on Maulana Rumi*, ed. S. H. Qasemi, New Age International (P) Limited . Publishers, New Delhi 1997, s. 68-83.

** M.Ü. İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

¹ Devletşah, *Tezkire-i Devletşah*, Leiden, s. 195.

² *Cihangüşâ-i Cüveynî*, Tahran, III, 134.

³ A. Eflâkî, *Menâkibü'l-ârifîn* (çev., Tahsin Yazıcı), s. 155.

⁴ R. A. Nicholson, *Dvân-i Shams-i Tabriz*, Giriş, XIX.

Bize göre, Şems-i Tebrîzî'nin soyu Tebriz'e Hindistan'dan gelmektedir ve Şems Hindistan orijinlidir dersek bu o kadar da abartılmış olmaz. Şayet ilk dönem kaynaklarını ve daha sonraki biyografileri dikkatlice ele alacak olursak bunlar kesinlikle bizim fikrimizi desteklemektedir.

Şems'in babasının din değiştirerek İslâm'ı seçtiği ve "nev müslüman" diye adlandırıldığı söylenmişti. Şu bir gerçek ki şayet Şems'in babası Devletşah'ın ifade ettiği gibi İsmâîlî mezhebine ait ise, -İsmâîlîlik, İslâmî bir mezhep olması hasebiyle- bu sebepten onun din değiştirmesine de gerek yoktu. Diğer taraftan biyografi yazarlarına göre, Şems-i Tebrîzî'nin babasının adı Havend Alaeddin veya Havend Ceâleddin'dir. İlk isim olan Havend bizim için çok önemlidir. Bu isim tam bir Hind ismi olan Govinda'dan değişim geçirerek Farsçalaşmıştır. Alaeddin ve Ceâleddin isimleri ise din değiştirdikten sonra aldığı müslüman isimleridir. Yine bize anlatıldığı üzere Şems-i Tebrîzî'nin babası ticaret için Tebriz'e kumaş taşıyan bir tüccar idi. Onun Hindistan'dan göç etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Yine ticaretini sağlamlaştırmak ve devlet erkani ve yerli halkın sempatisini kazanmak için din değiştirmiş olmalıdır.

Menâkübü'l-ârifîn'de, Mevlânâ'nın ikinci hanımı olan Kira Hatun'un⁵ şu hikayeyi anlattığı dile getirilir:

Birgün Mevlânâ Ceâleddin ve Şems-i Tebrîzî halvette idiler. Kira Hatun hiç yapmadığı bir şekilde, içeride halvette ne olup bittiğini öğrenmek isteyerek gözünü anahtar deliğine dayadı. O anda odanın duvarı yarıldı ve hangi ülkeden olduğu bilinmeyen uzun boylu altı kişi küçük odanın içinde belirdi. Önce selam verip yeri öptükten sonra Mevlânâ'nın önüne bir demet gül koydular ve öğle namazına kadar sessiz beklediler. Mevlânâ'nın işaretleriyle hepsi birden ayağa kalktılar ve namaz kıldılar. Namazı bitirdikten sonra odadan büyük bir sessizlik ve huşû içerisinde ayrıldılar. Tam o esnada Kira Hatun kendinden geçti. Kendisine geldiği zaman Mevlânâ halvetten dışarı çıktı ve gül demetini Kira hatuna vererek ondan onları saklamasını istedi. Gül demetini görünce şaşırıp ve bunların ne tür güller olduğunu ve hangi ülkeden getirildiklerini öğrenmek istedi. Birkaç gül yaprağını şehrin attarlarına gönderdi. Bütün attarlar bu güllerin kokusuna ve rengine oldukça şaşırıp ve birbirlerine; "Kış ortasında bu güller nereden gelmiş olabilir?" diye sordular. Attarlar arasında Şerefüddin Hindî adında Hindistan'a giden ve oradan ilginç mallar getiren bir attar dedi ki: "Bu güller Hindistan gülleridir ve sadece Serendip civarında -Seylan adasında- yetişir. O attar, "Şimdi bu güller Rum ikliminde bu mevsimde nasıl yetişir?" diye şaşırıp. Özellikle o attar bu güllerin Rum diyarına nasıl getirildiğini öğrenmek istedi. Kira Hatun'un hizmetçisi gül yapraklarını geri getirip hikâyeyi anlatınca bu durum Kira Hatun'u

⁵ Eflâkî, *Menâkübü'l-ârifîn*, s. 96-98.

daha da şaşırttı. Mevlânâ odaya girdi ve ona; “Lütfen onları sakla ve kimseye gösterme!” dedi. Onlar sana İrem bahçelerinin bahçivanları olan Hindistan kutupları tarafından gözünü ve dimağını kuvvetlendirsın diye hediye olarak getirildi. Aman, onları kem gözlerden koru!” dedi.

Kira Hatun’un son nefesine kadar o gül yapraklarını sakladığı ve onların ko-ku ve renklerinin hiç kaybolmadığı anlatılır. Şayet bir kimsenin gözü ağrısa ağrıyan göze bu gülün yapraklarından sürerlerdi, o hastanın gözü derhal iyileşirdi.

Bu rivayetler şu gerçeğin farkına varmamızı sağlamaktadır; Mevlânâ Hindistan’ın Kutbu olarak bilinen Şems-i Tebrîzî ile beraber yaşıyordu ve her ikisi arasında samimi bir ilişki vardı. Mevlânâ ile Şems’in bir ayaya gelmelerinden önce veya sonrasına ait buna benzer başka bir hikâye bulamadık. Bu rivayet bize Şems-i Tebrîzî’nin büyük Hindistan mistikleri ile bir çeşit ilişki içerisinde olduğu neticesini sağlar. Muhtemel ki dünyanın çeşitli bölgelerine yaptığı uzun seyahatleri esnasında makul bir zaman için Hindistan’da yaşamıştır ya da muhtemelen Hind soyundan veya orijinindendi.

Bu kabul ile Şems-i Tebrîzî’nin öğretisi ve tebliği hakkında zihnimizde oluşan diğer şüpheler netleşmektedir. Onun fikirleri Hind Bahti inancı ile birçok benzerlikler taşır. Aşk ve Allah’a bağlılık onun öğretisinin temel ve merkezî parçasıdır. Nicholson’un ifadesi ile; “O, oldukça cahildir fakat, onun muhteşem manevî şevki, seçilmiş bir organ ve onun gücünün büyüülü dairesine giren herkes için baştan başa efsun okuyan ilahî bir sözcü olduğu inancına dayalıdır.”⁶

Kayda değer bir işaret de şudur ki, miladi XII.yüzyıl boyunca Bengal Bahti mezhebinin merkezi idi. Bengal ve Jaya Dev’in büyük mistikleri bu asırda yaşadı. Baul şarkıcıları ile Mevlevî dervişleri arasında bir mukayese iki okulun benzerlikleri konusunda bize yardımcı olabilir. R. A. Nicholson *The Mystics of Islam* ‘İslâm Süfileri’ adlı eserinde şöyle der: “Çok geçmeden sûfiler vecdin sun’î bir şekilde yalnız düşünceyi teksif etmek, zikir ve kendinden geçmenin diğer sâde yollarıyla değil, aynı zamanda musikî, tegannî ve raksla da elde edilebileceğini keşfetmişlerdir. Semâ’ sözü, bütün bunları içine alır ve bunun da dinlemenin ötesinde bir anlamı yoktur.”⁷

Aynı şekilde şu husus hatırlanacaktır ki, Eflâkî’ye göre bizzat Mevlânâ Ceâleddin’in kendisi tarafından mürşidi Şems-i Tebrîzî hatırasına tesis edilen semâ’ diğer başka sûflerde gözlemlenen semâ’ ile oldukça farklılıklar arz etmektedir.⁸ Şems-i Tebrîzî kaybolduktan sonra Mevlânâ Ceâleddin müridlerinden dört telli ve dört haneli Arap rebabının yerine daha farklı altı haneli ve altı telli

⁶ R. A. Nicholson, *Divan-ı Şams-i Tabriz*, s. XX.

⁷ R. A. Nicholson, *The Mystics of Islam*, London G. Bell and Sond. Ltd., 1914, s. 63.

⁸ Eflâkî, *Menâkıbü’l-ârifîn*, s. 94.

bir rebab yapmalarını istedi. Mevlânâ Ceâleddin bunun sebebini şöyle diyerek açıklıyordu: “Bizim rebabımızın altı hane olması dünyanın altı cihetinin surlarını göstermesindedir. Elif gibi olan teller de ruhların Allah’ın Elif’i ile beraber olduğunu gösterir.” Mevlânâ Ceâleddin bunu söyleyerek onun semâ’sının İslâm sufleri tarafından yapılmakta olan semâ’ ile aynı olmadığına işaret etmektedir. O altı yönü kabul etmektedir. Bu da hiç şüphesiz bir Hint inanışıdır ve kaynağı da Hindistan’dır. Hint Felsefesinde yönlerin sayısı, “Shad Dis” altıdır. Aynı şekilde Mevlânâ Ceâleddin de altı yönü kabul eder. Muhtemeldir ki, bu kabul Şems-i Tebrîzî’nin etkisiyledir.

Yukarıda Nicholson’dan alınan rubaî’nin aksine aşağıdaki şu tespit yapılabilir. Nicholson semâ’ kelimesine “dinleme” anlamı vermektedir. Bu doğru bir anlam değildir, Çünkü, semâ’ Arapça bir kelime değildir ve Arapça sözlüklerde bulunmamaktadır. Mevlânâ’nın soyundan gelen Feridun Nafiz Uzluk der ki: “Semâ’ kelimesi sözlüklerde yoktur. Bu kelime insanların telaffuz ettiği şekliyle “samah” tır. Kuvvetle muhtemeldir ki onun orijini de (İslâm’ı kabul etmeden önce eski Türklerde din adamı olan) “şaman” kelimesinden gelmektedir.⁹ Refik Ahmet Sevengil de “Anadolu’da Türkmenler’in dinî ayinlerinde konuşma, dans ve müzikten oluşan ve Orta Asya’da benzeri bir tarzda yapılan merasimin temel unsuru olduğu” görüşündedir. Bu tür merasim, “semâ” kelimesinden farklı bir telaffuz olarak “samah” veya “zamah” olarak ifade edilmekte, kendi etrafında dönme ve şarkı söyleme anlamına gelmektedir.¹⁰ *Ahter-i Kebîr*’de “semâ” kelimesi mevcuttur ve “enstrümanlar eşliğinde çalınan müzikle kendi etrafında dönerek eğlenmek” anlamı verilmektedir. Ancak bizim fikrimizce “semâ” kelimesi Sanskrit orijinlidir ve sözlüklerde “Sam”¹¹ kelimesine “çalkalanmak, oynatmak ve kımlıdatmak” manalarına sahiptir. “Sama” kelimesi isim olarak “eşit ve dengeli” anlamına gelmektedir. Buna da Yoga’da bir basamak olan zihinsel güçlerin denge içerisinde olması denilebilir.

Diğer taraftan dört Veda kitabından birisi Sama Veda olarak adlandırılmakta ve kurban merasimlerinde çalınıp söylenen ilahilerin bir araya toplanmasından oluşmaktadır. Bu oldukça ihtimal dahilinde olan bir şeydir ki, ilk dönem sufleri semâ’ kelimesini Hindistan’dan almışlardır. Dans ve müzik Hindistan’da dinî tapınmanın (ibadet) hâkim unsurlarındandır. Hatta dans vaziyeti veya Lord Shiva duruşu Yoga’nın en üst formu olarak kabul edilmektedir ve mükemmel bir zihnî denge ve muvazene durumu olarak ifade edilmektedir.

⁹ M. Celal Duru, *Mevlevî*, 1952 İstanbul, s. 182.

¹⁰ *a.g.e.*, s. 183.

¹¹ Sir Monier-Monier, Williams, *A Sanskrit-English Dictionary* s. 1152.

Nitekim yukarıda geçen bütün bu bilgiler bizi Şems-i Tebrîzî ve onun babasının Hind asıllı olabilecekleri inancına zorlamaktadır. Kuvvetle muhtemeldir ki, Şems-i Tebrîzî Hindistan'ı ziyaret etmiştir ve bu ülkede uzun süre kalmıştır.¹²

Eflâkî¹³ ve Şems'in *Makâlât-ı Şems-i Tebrîzî'si*¹⁴ tarafından bilgilendirilmekteyiz ki, Şems-i Tebrîzî şöyle demektedir: "Benim Tebriz'de Ebû Bekir adında bir şeyhim vardı. Sepet örerdi. (Bundan ötürü sellebâf-sepet örücü diye çağrılırdı.) Ben ondan çok şeyler öğrendim. Fakat bende bir şey vardı ki, onu şeyhim göremediği gibi hiç kimse de görememişti. O şeyi Hüdâvendigârım Mevlânâ gördü."

Şems şeyh Ebû Bekir Sellebâf'tan ayrıldıktan sonra manevî bilgilerini arttırmak için oldukça fazla seyahat etti. Seyahati esnasında kendilerine manevî ehliyet verilmiş bir çok otorite ve yetkili kimse ile tanıştı. Onlardan bir çok şey öğrendi. Onun bu geniş ve kapsamlı seyahatlere girişmesi neticesindedir ki bazan o "Şems-i Perende-Uçan Şems" olarak nitelendirilmiştir.¹⁵

Câmî'ye göre hem Şems-i Tebrîzî hem de Fahreddin Irâkî her ikisi de Baba Kemal Hocendî'nin müridi idiler. Fakat Baba Kemal sadece Necmeddin Kübra'nın halifelerinden birisi idi. Bedüzzaman Firûzanfer şöyle der: "Bu doğru değildir. Çünkü ehliyetli otoritelerin birçoğu işaret etmektedir ki, Fahreddin Irâkî başlangıçta Multanlı (günümüzde Pakistan) Şeyh Bahâüddin Zekeriya'nın müridi idi ve Fahreddin Irâkî hiçbir zaman Baba Kemal ile tanışmadı.¹⁶ Diğer bazı kaynakların ifadesine göre de, Şems-i Tebrîzî Rükneddin Şecası'nın mürididir ve manevî terbiyesini onun rehberliğinde tamamlamıştır.¹⁷ Rükneddin Secasî ise Şeyh Evhadüddin Kirmânî'nin mürididir ve bu silsilenin isbatı mümkün değildir.

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere Mevlânâ Cealeddin ile Şems-i Tebrîzî'nin ilk buluşmaları Şam'da olmuştur. Bu hikâyeye Eflâkî tarafından şu şekilde anlatılmaktadır:

"Mevlânâ bir gün Şam'da bir meydanda dolaşıyordu. Kalabalık arasında siyah giyinmiş, başında bir külah bulunan ve dolaşan acayip bir şahısla karşılaştı.

¹² Müellif'in bir Hintoloji uzmanı olmasından kaynaklanan başta Şems-i Tebrîzî'nin Hint orijinli olması ihtimali olmak üzere bu görüşlerinin tarihî olarak ve ilmen birçok problemi bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Yine Semâ'nin etimolojisi konusundaki görüşleri ile "cihât-ı sitte" olarak bilinen "altı yön"ün İslam düşüncesinde ve kültüründe olmadığı yönündeki anlayışı kabul etmek de güçtür. Burada bu tür sıkıntılara rağmen makalenin ortaya çıkmasını önemli görüp bu problemlere ait gerekli detayı sonraki çalışmalarımızda etraflı bir şekilde değerlendirmeyi düşündüğümüzü ifade ile iktifâ etmekteyiz (Mütercim).

¹³ Eflâkî, *Menâkübü'l-ârifîn*, s. 90-338

¹⁴ Şemseddin Tebrîzî, *Makâlât*, s. 8a.

¹⁵ Eflâkî, *Menâkübü'l-ârifîn*, s. 90-338.

¹⁶ Bedüzzaman Firûzanfer, *Risâle der Tahkîk-i Ahwal va Zindegani-i Mawlana Jalalu'd-dîn Mohammed Mashhur be Mawlavî (Risâle)*, Tahran 1373, Second Edition, s. 53-54.

¹⁷ Eflâkî, *Menâkübü'l-ârifîn*, s. 86.

Bu adam Mevlânâ'nın yanına gelince onun elini öptü ve "Dünyânın sarrafı beni anla!" dedi. Bu ulu kişi Şems-i Tebrîzî idi. Mevlânâ onunla konuşup anlaşmaya vakit kalmadan o, kalabalık arasında kaybolup gitti."¹⁸

Konya'ya gelmeden önce Şems-i Tebrîzî Halep'te on dört ay geçirdi ve insanlar ona Kâmil-i Tebrîzî derlerdi. O daima hediye kabul etmeyi reddetmiştir. Bazı yerlerde oldukça iyi kültürlü insanlar bile ondan ders almak istiyorlardı. Eflâkî onun (Türkiye'nin Kuzey doğusunda yer alan) Erzurum'da ders verdiğini söylemektedir.¹⁹

Bedüzzaman Firûzanfer şunu anlatır: "Şems-i Tebrîzî seyahat ederken Bağdat'a geldi ve burada Evhadüddin Kirmânî ile tanıştı. Şems-i Tebrîzî ona "Ne yapıyorsun?" diye sordu. Evhadüddin Kirmânî "Leğendeki suda ayı seyretmekteyim" diye cevap verdi ve "sen nasılsın?" diye sordu. Şems-i Tebrîzî cevap verdi: "Ensende çiban yoksa neden kafanı kaldırıp ayı gökyüzünde seyretmiyorsun?!"

Evhadüddin Kirmânî, güzel kimselerin ve güzel yüzlerin aşkının insana mutlak güzelliğin aşkına ulaşmada rehberlik edeceğine inanmaktaydı. Bu nedenle bir kimse bu dünyada bir güzel yüzlü kimseleri sevmelidir. Bu sebepten dolayı Şems-i Tebrîzî Evhadüddin Kirmânî'ye yukarıda işaret edilen soruyu sormuştu. Şems-i Tebrîzî şuna inanmakta idi: "Eğer bir kimse şehvetin üzerine çıkarsa, bütün âlem Mutlak Cemal'in tecellîleri olarak görülür." Şems-i Tebrîzî'den bu sözü duyan Evhadüddin Kirmânî cevaben o günden sonra onun müridi olmak isteğini dile getirdiğinde Şems-i Tebrîzî de ona kendisinin bu yolun gereklerini yerine getirecek kapasiteye sahip olmadığını söyledi. Kirmânî ona bunu tekrar düşünmesi ve kendisini mürid olarak kabul etmesi için yalvardı. Şems-i Tebrîzî ona şayet onunla Bağdat sokaklarında halka karşı nebiz²⁰ içebildiği takdirde kendisini mürid olarak kabul edebileceğini anlattı. Evhadüddin "bunu yapamam" deyince Şems-i Tebrîzî "Peki bana nebiz getirebilir misin?" diye sordu. O "Hayır" dedi. Şems-i Tebrîzî yine sordu: "Peki ben içerken bana arkadaşlık edebilir misin?" Evhadüddin bu ricayı da aynı şekilde reddedince Şems-i Tebrîzî ondan orayı terk etmesini istedi.

Şems-i Tebrîzî'nin ritüeller ve dinin zevahirine ait hususlarda dikkatli olmadığına yönelik yeterli delillere sahibiz. Fakat Evhadüddin Kirmânî'nin sorgulanmasındaki maksat sadece onun manevî kabiliyetleri hakkında bilgi sahibi olmaktı. Bu İslâm manevî önderlerinin bir prensibi dünyaya ait meselelerde mahlukata değil aksine sadece Hâlık'a bakılması şeklinde idi. Şems-i Tebrîzî düşünce ve davranışlarında özgür olmaktan hoşlanır ve körü körüne hiç kimseyi takip et-

¹⁸ A. Gölpinarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, 2. Baskı İstanbul, s. 66.

¹⁹ B. Firûzanfer, *Risâle*, s. 53-54.

²⁰ Nebiz: "Hurma veya arpadan yapılan bir tür içkidir." (Mütercim)

mezdi. O herkesin kendi inancını kendi içinde oluşturması gerektiği inancında idi.²¹

26 Cemaziye'l-ahir 642 (29 Kasım 1244) Şems-i Tebrîzî Konya'ya geldi. Bu tarihte Mevlânâ yaklaşık elli yaşlarında idi. Veled Çelebi İzbudak²² Şems-i Tebrîzî'nin de hemen hemen altmış yaşlarında olduğunu ifade eder. Bu görüş Bediuzzaman Firûzanfer tarafından da desteklenmektedir. Şems-i Tebrîzî âdeti vechiyle Şekerfürûşân²³ hanına ya da Piringçiler²⁴ hanına gitti ve bu hanın bir odasına yerleşti. Gerçekte odasında eski ve yırtık bir halı ve yastık olarak kullandığı bir briket ve bir testiden başka bir şeyi yok iken o zengin bir tüccar görüntüsü veriyordu. Şems-i Tebrîzî Konya'da ne kadar kaldı, Mevlânâ'nın onunla ilk tanışması nasıl oldu ve ondan güçlü bir şekilde nasıl etkilendi bunu tam olarak bilmiyoruz. Mevlânâ'daki uyuyan ateş bu harika derviş tarafından tutuşturulmuştu ve Mevlânâ artık o güne kadar bilinmediği bir şekilde mistisizmin şevkine rehberlik etmekte idi. Bu ilişki hakkında farklı kimseler tarafından anlatılan farklı hikayeler ve farklı rivayetler vardır. Mevlânâ'nın Şems-i Tebrîzî ile ilk buluşmaları ilk dönem kaynaklarında ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmaktadır.

Eflâkî'ye göre Şems-i Tebrîzî bir gün hanın kapısında oturuyordu. Mevlânâ güçlü bir katırın sırtında yanında yürüyen bazı talebeleri ve bilginlerle beraber Pembefürûşân medresesinden gelmekte idi. Şems-i Tebrîzî ansızın kalktı, karşısına geçip katırının yularını tuttu ve Mevlânâ'ya şu soruyu sordu:

“Bayezîd-i Bistâmî mi yoksa Hz. Muhammed mi daha büyüktür?”

Mevlânâ cevap verdi:

“Hayır! Muhammed peygamberlerin sonuncusudur. Bayezid-i Bistâmî onunla mukayese edilemez!”

Şems-i Tebrîzî tekrar sordu:

“Peki Muhammed; “Allah'ım! Biz seni tam bir bilgi ile bilemedik” derken neden Bayezid; “Ben kendimi tenzih ederim! Benim şanımla ne yücedir!” dedi.

Mevlânâ sorunun heybetinden dolayı katırından düştü ve kendinden geçti. Ayıldığı zaman Şems'in elini tuttu ve kendi medresesine götürerek hücrelerine aldı. İkisi küçük bir hücreye girdi ve Mevlânâ kırk gün hiç kimsenin yanlarına girmesine müsaade etmedi. Diğer bazı kaynaklar da ikisinin üç ay hiç dışarıya çıkmadığını söylemektedirler.²⁵

²¹ A. Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, s. 67.

²² Eflâkî, *Menâkıbü'l-ârifin*, s. 91.

²³ Sipehsalar, *er-Risâle*, s. 168.

²⁴ Eflâkî, *Menâkıbü'l-ârifin*, s. 91.

²⁵ B. Firûzanfer, *Risâle*, s. 56.

Aynı hikâye Câmî tarafından aşağıdaki farkla anlatılmaktadır.

Ne zaman ki Şems-i Tebrîzî tarafından sorulan sorulara Mevlânâ doğru cevap verdi ve sırrı açığa vurdu, Şems bir nara attı ve yere düştü. Mevlânâ katırından aşağı indi ve talebelerinden onu medreseye taşımalarını istedi. Şems-i Tebrîzî kendine geldiği zaman başını Mevlânâ Ceâleddin'in dizinde buldu. Şems kendine geldiği zaman Mevlânâ'nın elini tuttu ve ikisi üç ay boyunca oruçlu oldukları halde gece-gündüz bir hücrede kaldılar. Kimse de onların hücrelerine girmeye cesaret edemedi.²⁶

Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled'in çağdaşı ve *Kevâkibü'l-Mûdia*'nın müellifi Muhyiddin Abdülkadir Mevlânâ'daki manevî devrimi aşağıdaki şu hikâye ile anlatılmaktadır:

“Bir gün Mevlânâ yanında kitapları ve bazı talebeleri olduğu halde evinde oturuyordu. O esnada Şems-i Tebrîzî içeriye girdi ve Mevlânâ'nın yakınında bir yere oturdu. Kitapları göstererek bunların ne olduğunu sordu. Mevlânâ “Sen bunların ne olduğunu bilmezsin” diye cevap verdi. Mevlânâ henüz cevabını tamamlamamıştı ki, kitaplar alev aldı. Mevlânâ Şems-i Tebrîzî'ye “Bu nedir?” diye sordu. Bunun üzerine Şems-i Tebrîzî çıkıp gitti. Bu hadise ile Mevlânâ'nın hayatı köklü bir değişime uğramıştır. O hizmetçileri ve çocuklarını ihmal etmiş evini ocağını terk etmiş, medreseden ayrılp, şehir ve kasabalarda dolaşmaya ve bol bol şiir yazmaya başlamıştır. Ancak Mevlânâ Şems-i Tebrîzî'ye ulaşamamıştır, çünkü o ortalıktan kaybolmuştur.

Aynı hikâye aşağıda olduğu üzere *Ateşgede* müellifi Emin Ahmed Razî tarafından da anlatılmaktadır:

Şems-i Tebrîzî Konya'ya geldikten sonra Mevlânâ ile buluştukları yere gitti. Mevlânâ bir havuzun başında oturuyordu ve yanında bazı kitaplar vardı. Şems-i Tebrîzî Mevlânâ'ya “Bu kitaplar nedir?” diye sordu. Mevlânâ “Bunlara kil ü kâl derler ve senin bunlarla işin olmaz” diye cevap verdi. Bunun üzerine Şems-i Tebrîzî bütün kitapları kaldırıp havuza attı. Mevlânâ kitapları suya atılmış olarak görünce kırıldı ve Şems-i Tebrîzî'nin ifadesinden acı duydu. Şems-i Tebrîzî'nin müridi olup bundan sonra daha önce sahip olduğu müderrisliği bıraktı. Şems-i Tebrîzî'ye tam olarak şöyle dedi:

“Ne yaptın? Bu kitaplar babamın bazı notlarını içermektedir ve hiçbir yerde bulunmaz eserlerdi.” Şems-i Tebrîzî elini suya soktu ve kitapları tek tek sudan çıkardı; kitaplarda bir damla bile ıslaklık yoktu. Mevlânâ “Bunun sırrı nedir?” diye sordu. Şems-i Tebrîzî: “Bu zevktir, haldir, bunlardan senin haberin yoktur”

²⁶ H. A. Gibb, *İbn Battuta, Travels in Asia and Africa (1325-1354)*, s. 130-131.

dedi. Bu hadise Mevlânâ ile Şems-i Tebrîzî arasındaki arkadaşlığın temellerini atmıştır.

Benzeri bir hikâyeyi *İbn-i Battuta Seyahatnâmesi*'nde bulmaktayız. Mevlânâ'nın hayatında meydana gelen değişiminin ifadesi şu şekildedir: Mevlânâ'nın ilk meşguliyeti öğretim ve öğrenciler Konya'da onun medresesine gitmekteydiler. Mevlânâ fıkıh öğretirdi. Bir gün elinde helva dolu bir tabakla bir tatlıcı onun medresesine geldi. Helvanın her bir parçasını bir kuruşa satıyordu. Mevlânâ ona tabağı içeri getirmesini söyledi. Tatlıcı Mevlânâ'ya ondan bir parça ikram etti, ancak Mevlânâ da onu alıp yedi. Akabinde tatlıcı çıktı gitti ve kimse onu tanııyordu ve başka kimseye de bir parça helva verilmemişti. O anda Mevlânâ öğretimi bırakıp o tatlıcıyı aramaya başladı. Uzun bir süre medresesine geri dönmedi ve talebeleri uzun süre bekledikten sonra onu aramaya koyuldular fakat onun nerelerde olduğunu bilemediler. Birkaç yıl sonra Mevlânâ çıkageldi ve Farsça şiirlerini söylemeye başladı. Onun talebeleri şiirlerini yazmaya ve toplamaya başladılar ve bu şiirlere *Mesnevi* adı verildi.²⁷

Devletşah'a göre, bir gün Rükneddin Şecasi Rum'a gitmesi gerektiğini söyledi. Diyâr-ı Rum'da (Anadolu) aşk ateşine tutulmuş bir kimse var, sen varıp onun kalbini ateşe vermen lazım!" Rükneddin Şecasi Şems-i Tebrîzî'nin müşidi idi. Şems-i Tebrîzî müşidinin bu emriyle Diyâr-ı Rum'a yöneldi ve Konya'ya geldi. O Mevlânâ'yı talebeleriyle beraber bir katırın sırtında medreseden evine giderken gördü. Şems-i Tebrîzî hemen Konya'ya kendisini aramak üzere gelmiş olduğu kimsenin bu şahıs olduğunu anladı ve Mevlânâ'nın etrafındaki kalabalığa dahil oldu. Yoldan karşıya geçerken Şems-i Tebrîzî Mevlânâ'ya, "Riyâzattan ve zahîrî ilimlerle uğraşmaktan maksadınız nedir?" diye sordu. Mevlânâ, "Bunlardan amacım peygamberin sünnetini bilmek ve dinin öğretilmesinden başka bir şey değildir. Bundan daha yüce bir şey var mıdır?" diye cevap verdi. Şems-i Tebrîzî de cevaben "Bilgi odur ki seni maluma eriştirsin!" dedi. Mevlânâ bunları dinleyince şaşırıp, kaldı. İlk dönem kaynaklarında geçtiği şekliyle bu rivayetler ve biyografi yazarları bize Şems-i Tebrîzî hakkında biraz daha fazla bilgi edinmemize yardımcı olmaktadır. Şems-i Tebrîzî'nin kitabî bilgiye düşman olduğu aktarılmaktadır. O Mevlânâ'yı da kitap okumaktan alıkoyduğunu söylemektedir. Mevlânâ Şems-i Tebrîzî'nin etkisi altında neredeyse tamamen etrafındaki kimselerle ve kitaplarla ilişkisini kesmişti ve sûfiler arasında pek yaygın olarak görülmeyen aşk ile derûnî bir hayata adanmış bir hale geldi. Mevlânâ Ceâledin adeta güçlü bir mistik vecd ile dopdolu bir şekilde derûnî bilgi ve manevî güce kapılıp girmişti.

"Ey Şems-i Tebrîzî! Dünyada hangi güzel, hangi güzellik vardır ki, senin güzelliğinden onda bir parıltı bulunmasın. Senin ışığının vurusundan ibaret olmasın.

Hangi padişah, hangi emir vardır ki, senin dilencin, yoksulun olmasın?"

²⁷ R. Alleyne Nicholson, *Persian Poems*, (edited by A. J. Arberry), s. 46.

Yukarıda dile getirilen bu kıta Mevlânâ'nın Şems'e karşı olan derin ve hürmetkâr bağlılığını açıkça ortaya çıkarır. Gerçekte onu tamamıyla kaplayan bu sevgi o kadar fazlaşmıştır ki müridlerini dahi ihmal eder oldu. Nihayet müridleri bu durumdan hoşlanmadılar. Mevlânâ ile Şems-i Tebrîzî'nin arkadaşlığına karşı aşırı memnûniyetsizlik göstermekteydiler. Bunun neticesinde Şems-i Tebrîzî hicrî 21 Şevval 643 Perşembe günü Şam'a gitmeye zorlandı. Mevlânâ ile Şems-i Tebrîzî'nin arkadaşlığı on altı ay sürmüştü. Başta Mevlânâ Şems'in nereye gittiğini bilmiyordu. Fakat sonra onun Şam'da olduğunu öğrendi. Şems-i Tebrîzî ile irtibat kurmaya başladı. Onun bu hususta kaleme aldığı bazı manzum mektupları vardır.

Mevlânâ'nın Şems'e olan sevgisi devam etti ve o Şems'in kayıp olduğu dönemde son derece üzgündü. Hatta müridleri ve Konya halkı Şems'i Mevlânâ'dan uzaklaştırdıklarına pişman oldular ve Mevlânâ'dan Şems-i Konya'ya dönmeye ikna etmesini istediler. Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled Şems-i Tebrîzî'yi geri getirmek üzere Şam'a gitti. Bu dönemde Şems Şam'da on beş ay kaldı. Eflâkî'ye göre Sultan Veled yirmi adamıyla beraber Şam'a gitti ve Şems Konya'ya dönmeye iknâ edildi. 8 Mayıs 1247 / Muharrem 645 de Şems-i Tebrîzî Konya'ya ulaştı. Şehre girmeden önce Sultan Veled babasına ona Şems'in geldiği haberini vermek üzere bir haberci gönderdi. Mevlânâ gelen haberciye üstünde başında ne varsa bütün elbiselerini verdi. Arkasından da öğrencileri, arkadaşları, dervişler ve şehrin ileri gelenleri ile beraber Şems-i Tebrîzî'yi karşılamak üzere şehrin dışına çıktılar.

Mevlânâ Ceâleddin mutluluğunu aşağıdaki şekilde dile getirmektedir:

Feleğin, gökyüzünün, rüyada bile görmediği o ay yüzlü sevgili yine geldi. Hiç bir su ile sönmeyecek aşk ateşini yine gönlümüze düşürdü.

Sen benim bir beden evime bak, bir de canuma bak! Beden aşk şarabıyla mest olmuş. Can ise o şaraba dayanamamış, yıkılmış, yerlere serilmiş.

Şarap evinin, meyhanenin sahibi gönlümle dost olunca, kanım ask şarabı oldu; damarlarımda dolaşmağa başladı. Ciğerim de aşk ateşinde kebab oldu.

Gözüm onun güzel hayali ile dolunca ona bu lutfu verdiği için; "Ey kadeh, sen ne tesirlisin, ne güzelsin? Ey şarap var ol, aferin sana!" diye sesler geliyor.

Gönül aşk denizini görünce beni yalnız bırakarak birden bire içten fırladı, kendini o denize attı ve bana: "Haydi, elinden geliyorsa ara da beni bul bakalım!" diye seslendi.

Doğunun güneşi ve Tebriz şehrinin kendisi ile iftihar ettiği Şemseddin'in yüzünün parlak güneşinin ardı sıra bulutlar gibi âşık gönüller koşuşup duruyor.²⁸

Şems-i Tebrîzî'nin Konya'ya gelmesinden sonra Konya halkı Mevlânâ'ya bu defa yine kendisini tamamen müzik ve semâ'ya vermesinden, hatta eski giyim

²⁸ Şemseddin Tebrîzî, *Makâlât*, s. 26.

kuşamını tamamen değiştirip öğretimi bırakmasından dolayı kızmaya ve onu şiddetli bir şekilde eleştirmeye başladı. Bu insanların ve müridlerin kızgınlığı mütemadiyen artıyordu. Şems-i Tebrîzî dışarıya çağırıldı. Onun nasıl ortadan kaybolmuş olduğu ve bulunduğu mekândan dışarıya çıkışını gören ve 645 (1247) de ne olduğunu bilen olmadı.

Eflâkî'ye göre, yedi kişi Şems-i Tebrîzî'yi öldürmek için saklanmışlardı. Fırsat buldukları anda bıçaklarını Şems-i Tebrîzî'nin vücûduna sapladılar. *Makalat*'in²⁹ vermiş olduğu bilgiler Mevlânâ'nın ikinci oğlu Alaeddin'in adının da Şems'in şehâdetine karıştığını göstermektedir. Şems'in Konya'ya ikinci gelişinden sonra Mevlânâ'nın evlatlığı Kimya Hatun ile evlenmişti. Kimya Hatun kısa bir süre sonra vefat etmişti. Şems-i Tebrîzî bu kızı çok sevmişti. Onlar kış mevsiminde evlendikleri için Mevlânâ yeni evli çiftte medresede bir oda tahsis etmişti. Alaeddin Çelebi babası Mevlânâ'yı ziyaret için geldiğinde sık sık Şems-i Tebrîzî ve hanımına tahsis edilen bu odadan geçmekteydi. Şems-i Tebrîzî Alaeddin Çelebi'nin bu davranışından hoşlanmadı ve ondan odadan geçmemesini istedi. Şems-i Tebrîzî'nin Alaeddin Çelebi'ye karşı yapmış olduğu bu davranış ciddî bir problem meydana getirmiş ve sonunda Şems'in şehâdetine katkısı olmuştur. Alaeddin Çelebinin aynı kadını sevmesi ve Kimya Hatunla evlenmek istemesi de ihtimal dahilindedir.

Eflâkî bize Şems'in şehâdeti ile ilgili iki ayrı hikâye sunar:

1. Birinci rivayet Eflâkî tarafından Sultan Veled'den alınmıştır. Bu rivayet şu şekildedir: Mevlânâ ve Şems-i Tebrîzî odada yalnız otururlarken dışarıdan biri Şems'i çağırdı. Şems Mevlânâ'ya kendisini ölüme çağırdıklarını söyledi. Mevlânâ bir süre sessiz kaldıktan sonra cevap verdi: "Yaratış da onun, buyruk da. Kutlu olsun âlemlerin rabbi olan Allah!" Şems-i Tebrîzî bu sözleri dinledikten sonra odadan dışarı çıktı. Avluda saklanan yedi kişi ona saldırdılar. Şems-i Tebrîzî'nin narası üzerine hepsi kendilerinden geçip bayıldılar. Kendilerine geldiklerinde birkaç damla kan buldular. Şems'in narasını duyan Mevlânâ ise, "Allah dilediğini yapar, istediğine hükmeder" der.

Şüphesiz bu hikâye sonradan uydurulmuştur. Çünkü Mevlânâ Şems'in akıbetini bilseydi onun dışarıya çıkmasına nasıl izin verirdi. O bu samimi arkadaşını bulmak için iki defa Şam'a gitti. Bu sebeple bu rivayete inanmak imkânsızdır.

2. İkinci rivayet Eflâkî tarafından anlatılmaktadır. Hikaye Sultan Veled'in eşi, Ulu Ârif Çelebi'nin annesi ve Selahaddin Zerkûbî'nin kızı, Fatma Hatun tarafından anlatılmaktadır:

²⁹ A. Gölpinarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, s. 85.

Bu rivayete göre Şems-i Tebrîzî şehid edilmiş ve cesedi bir kuyuya atılmıştı. Şems-i Tebrîzî bir gece rüyasında Sultan Veled'e cesedinin bir kuyuda olduğunu bildirdi. Sultan veled bazı arkadaşlarıyla kuyuya gitti, oradan cesedi çıkarıp Emir Bedreddin Gevhertaş'ın türbesine oldukça yakın bir medreseye gömdü. Belki şu bağlantı bu rivayete ilave edilmiş olabilir. O da bu medrese Emir Bedreddin Gevhertaş tarafından yapılmıştır.

İkinci rivayet daha çok kabul edilebilir gözüküyor ve bu bölüm için doğruları daha fazladır. Hatta bugün Konya'da burada Şems-i Tebrîzî zaviyesi vardır ve Şems-i Tebrîzî'nin lahdi burada etrafi çevrili kullanılmayan kapatılmış bir kuyunun üzerindedir. Bu nedenle Eflâkî tarafından anlatılan bu rivayet bizim için daha inandırıcıdır.

Diğer bir inanç da Şems-i Tebrîzî'nin türbede Mevlânâ'nın babası Sultanü'l-Ulemâ'nın yanına gömülmüş olduğudur. Özellikle Sultânü'l-ulemâ'nın kabrinin sol yanında mezar taşındaki yazılardan anlaşıldığına göre Selahaddin Zerkûbî'nin mezarı vardır. Ancak Sultân'ü'l-ulemâ'nın mezarının sağ yanında bir mezar daha vardır ve bu lahit üzerinde herhangi bir yazı taşımamaktadır. Rivayete göre burası Sipehsalar'ın gömülü olduğu yerdir. Sipehsalar'ın mezarının bitişiğinde herhangi bir malumat bulunmayan Şems'in şehadetine adı karışmış olan Mevlânâ'nın büyük oğlu Alaeddin Çelebi'nin mezarı vardır. Burada Alaeddin Çelebi'nin lahdine oldukça yakın bir diğer mezar vardır ki, mezar taşındaki yazı Mevlânâ'nın anne tarafından çok yakın akrabalarının oğlu olan Şemseddin Yahya'ya ait olduğunu göstermektedir. Şemseddin Yahya tam olarak Mevlânâ'nın vefatından yirmi yıl sonra 7Rebûlevvel 692 (15 Şubat 1293)'te vefat etmiştir. Bu durum biyografi yazarları ve Mevlânâ müridleri arasında bazı karışıklıklar meydana getirmiştir. Buna bağlı olarak Türbe'de bir Makâm-ı Şems-i Tebrîzî inancı ortaya çıkmıştır.

Eflâkî'ye göre,³⁰ Şems-i Tebrîzî şehadet ve ölümü 5 Şaban 645 (1247) Perşembe günüdür. Bu tarih Şems-i Tebrîzî'nin hanımı Kimya Hatun'un vefatından yedi gün sonrasındır.

Câmî'de Eflâkî'nin anlattığı hikâyeyi şu ilave ile tekrar eder. "Şems-i öldüren bu yedi kişi kendilerine geldiklerinde birkaç damla kandan başka hiçbir şey bulamadılar!"³¹

Bedüzzaman Firûzanfer³² yukarıda işaret edilen hikâyeyi güvenilir kabul etmez ve Sultan Veled'in "Şems'in Konya'yı gizlice terk ettiği ve gerçekte nereye gittiğini kimsenin bilmediği" görüşüyle hem fikir görünür. Şems-i Tebrîzî Kon-

³⁰ B. Firûzanfer, *Risâle*, s. 76.

³¹ a.g.e., s. 76.

³² Eflâkî, *Menâkıbü'l-ârifin*, II, 117.

ya'da öldürülmemiş, ancak gizlice Konya'dan ayrılmıştır. Onun aniden ortadan kaybolması başkalarını onun bizzat Konya'da öldürüldüğü inancına sevk etmiştir.

Şems-i Tebrîzî'nin şehadeti uzun süre Mevlânâ'dan gizlenmiştir. O çok üzgündü ve bu meselede üzüntüsünü gizlemesi mümkün değildi. Kendisini sürekli semâ ve müziğe verdi. Eflâkî'ye göre,³³ Mevlânâ Hindibârî denilen kumaştan yakası açık bir elbise yaptı ve müridlerinden altı telli ve altı haneli bir rebab yapmalarını istedi. Dünyevi her şeyden feragat etti ve aşk şiirleri yazmaya devam etti yakınlarından ve müridlerinden hiç kimse ile ilgilenmedi. Bu sebeple Konya halkı ona daha fazla kızmaya başladılar fakat o daima kendisine karşı olanlara karşı nezaket ve kibarlık gösterdi.

Daha sonra bir kişi Mevlânâ'ya Şems-i Tebrîzî'nin Şam'da olduğu bilgisini verdi. Sultan Veled *İbtidânâme*'de ve Eflâkî *Menâkübü'l-ârifîn*'de³⁴ Mevlânâ'nın Konya'dan ayrılarak Şems-i Tebrîzî'yi aramak için Şam'a gittiğini kaydederler. Şam'da Mevlânâ'ya büyük saygı ve sevgi duyan ve ona mürid olan birçok kimse vardı. Fakat maalesef onun araştırmaları başarılı olmadı. O Şems-i Tebrîzî'yi bulamadı. Fakat Sultan Veled onun Şam ziyareti sırasında hiç değilse Şems'in kendisi için hayalinde ve ruhunda yaşayan samimi bir dost, arkadaş olduğunun farkına vardığını söyler. Mevlânâ tekrar Konya'ya döndü. Fakat bu sefer de o tamamen değişmiş ve kendisini Şems ile kendisinin bir can ve bir ruh olduğu inancına vermişti.

Sultan Veled'e göre, Mevlânâ Şam'a bir keklik olarak gitmiş fakat bir şahin olarak Konya'ya dönmüştür. Şayet eskiden kendisini bir damla su olarak buluyorsa şimdi hayatının taştan bir denize dönüştüğünü hissetmeye başlamıştı. Onun içinde kalbine yerleşen değişim elinde değildi. Bütün müzisyenleri çağırıp, önlere feryad ve figan etmiş, dalgaları kabarmış aşk denizini onların üzerine boşaltmıştır. Konya halkı çok şaşırılmıştı ve ne tür bir divaneliğin Mevlânâ'yı kapladığını birbirlerine sormaya devam ediyorlardı. Birkaç yıl sonra Mevlânâ bazı müridleri ve arkadaşlarıyla beraber tekrar Şam'a gitti. O *İbtidânâme*'nin ifade ettiğine göre, "rahatsız bir şekilde geceli gündüzlü birkaç ay kaldı. O bu Şam'a yaptığı ikinci ziyaretin ardından yepyeni bir adam olarak dönmüştü. Rahatsızlığı geçmiş tamamen sakin ve huzurlu görünüyordu. Güneş (Şems) onun benliğinde yükselmekteydi. Kendisi Şems'in somut hali olduktan sonra "aranacak başka ne var ki?" diyordu. Şimdiden onun güzellik ve nezaketini onun en üstün vasıflarını taşımaktayım. Onun güzelliğini övmekteydim, fakat benim tarafımdan güzellik

³³ a.g.e., I, 93-94.

³⁴ Sultan Veled, *İbtidânâme*, s. 60-61; A. Gölpinarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, s. 87.

benim davranışım olarak takdir edildi. Çömlek içinde dalgalanan ve köpüren şarap gibi kendimi arıyordum.³⁵

Bu iki seyahatin tarihi tam olarak bilinmemektedir. Biyografi yazarları da işaret etmemektedirler. Ancak sadece *İbtidânâme*'den bazı bilgiler elde etmekteyiz. Sultan Veled'e göre Mevlânâ'nın Şam'a ilk seyahati Şems'in şehadetinin hemen arkasından meydana gelmiştir. Birinci seyahat esnasında Mevlânâ'nın Şam'da ne kadar kaldığı bilinmemektedir. Bedüzzaman Firûzanfer'e göre³⁶ bu iki seyahat hicri 645-647 (1247-1249) yılları arasındadır. Şaşırtıcıdır ki, ne Sultan Veled ve ne de Sipehsalar Şems'in şehadetine işaret etmemektedir. Abdülbaki Gölpınarlı'ya³⁷ göre Şems'in şehadeti uzun süre Mevlânâ'dan gizlenmiştir. Bu nedenle Şems'in ölüm haberi kendisine ulaştığında o, bu söylentiye inanmamıştır. Şam'a yaptığı seyahatlerden birkaç yıl sonra o Selahaddin Zerkubî de teselli bulmuştur. İşte bu zaman Şems'in akıbeti ona anlatılmıştır. Bunun üzerine Mevlânâ Şems'in öldüğüne inandı ve bundan sonra şiirlerinde onun ölümüne ağladı.

BİBLİYOGRAFYA

Devletşah, *Tezkire-i Devletşah*, Leiden.

Cihangüşâ-i Cüveynî, Tahran.

Ahmed Eflâkî, *Menâkıbü'l-Ârifîn*, trc.; Tahsin Yazıcı, Şark İslâm Klasikleri 26.

Reynold Alleyne Nicholson, *Dîvân-i Şams-i Tabriz*.

Reynold Alleyne Nicholson, *The Mystics of Islam*, London G. Bell and Sond. Ltd., 1914.

M. Celal Duru, *Mevlevî*, Kader Basımevi, İstanbul 1952.

Sir Monier-Monier, Williams, *A Sanskrit-English Dictionary*.

Şemseddin Tebrîzî, *Makâlât*.

Bedüzzaman Firûzanfer, *Risâle der Tahkîk-i Ahval va Zindegani-i Mawlana Jalalu'd-din Mohammed Mashhur be Mawlavi*, 2. baskı Tahran 1373. Second Edition.

Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, II. Basım İstanbul.

Feridun b. Ahmed, Sipehsalar, *er-Risale*.

H. A. Gibb, İbn Battuta, *Travels in Asia and Africa (1325-1354)*.

Reynold Alleyne Nicholson, *Persian Poems* (edited by A. J. Arberry).

Sultan Veled, *İbtidânâme*.

³⁵ B. Firûzanfer, *Risâle*, s. 87.

³⁶ A. Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, s. 89.

³⁷ a.g.e., s. 90.